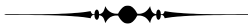

แนวทางการพัฒนาวิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมของชุมชนม้ง
พื้นที่จังหวัดตาก

GUIDELINES FOR THE DEVELOPMENT OF CULTURAL LIFESTYLES
OF THE MOSQUITO COMMUNITY TAK PROVINCE

¹ปุนนดา ทรงอิทธิสุข

¹Punnada Songitthisuk

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร แม่สอด, ประเทศไทย

Kamphaeng Phet University Maesot, Thailand.

¹Basnik11@hotmail.com

Received: January 25, 2023; **Revised:** February 28, 2023; **Accepted:** April 20, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาวิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมของชุมชนม้ง พื้นที่จังหวัดตากมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมของชุมชนม้ง พื้นที่จังหวัดตาก 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาวิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมของชุมชนม้ง พื้นที่จังหวัดตาก โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ ตามหลักสังคมวิทยา โดยวิธีการทางประวัติศาสตร์ (ความเชื่อแบบดั้งเดิม) เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และการสังเกต และเก็บข้อมูลทุติยภูมิ : จากเอกสาร และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์ข้อมูลด้านเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า 1) ชุมชนม้งนำเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์มาร้อยเรียง เพื่อการธำรงรักษาไว้ซึ่งแบบแผนวิถีวัฒนธรรมชุมชนม้ง (แบบดั้งเดิม) พร้อมทั้งสร้างอัตลักษณ์เฉพาะขึ้นในระบบผลิต ระบบคุณค่า และระบบความสัมพันธ์อย่างเป็นองค์รวม และ 2) แนวทางการพัฒนาวิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมของชุมชนม้ง พื้นที่จังหวัดตาก มีความสัมพันธ์ของระบบสังคม และมีการผลิตซ้ำในวิถีวัฒนธรรมม้ง เพื่อรักษาไว้ซึ่งความสมดุลทางด้านจิตใจ วิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมของชุมชนม้ง แบบดั้งเดิม คนม้งมีความเชื่อในเรื่องของวิญญาณบรรพบุรุษ (ผี) ที่สิงสถิตอยู่ภายในบ้านเรือน จำนวน 5 ตน ได้แก่ ผีเสื้อกิ้ง ผีเสากลางบ้าน ผีประตูหน้าบ้าน ผีเตาไฟเล็ก และผีเตาไฟใหญ่ เพื่อปกป้องรักษา คุ้มครอง ดูแลคนในครอบครัวให้มีความสุข

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา, วิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมของชุมชนม้ง

¹อาจารย์, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร แม่สอด

Abstract

Research article titled Guidelines for the development of cultural lifestyles of the Hmong community The area of Tak Province has the following objectives: 1) To study the cultural way of life of the Hmong community Tak Province 2) To study the guidelines for the development of cultural lifestyles of the Hmong community Tak Province by qualitative research according to sociology by historical method (Traditional beliefs) The tools used were interview forms and observation and secondary data collection: from documents and other relevant research. Content analysis The results of the study found that 1) Hmong communities brought together historical narratives. for the preservation of the Hmong community cultural way of life (Traditional) while creating a unique identity in the production system, value system, and relationship system in a holistic way; and 2) guidelines for the development of cultural lifestyles of the mosquito community. Tak Province There is a relationship with the social system. and reproduced in the Hmong way of culture to maintain mental balance Cultural way of life of the traditional Hmong community. Hmong people believe in the spirit of ancestors (ghosts) that reside in their homes, amounting to 5 people, namely, the ghost of the pole in the middle of the house. The front door ghost, the small fireplace ghost, and the big fireplace ghost To protect, protect, take care of family members to be happy

Keywords: development guidelines, cultural way of life of the mosquito community

บทนำ

การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจสัมพันธ์ภาพกระบวนการคิดของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ใช้ชีวิตในลักษณะพึ่งพาและผูกพันกับความเชื่อแบบดั้งเดิมมานานนับพันปี จะต้องเริ่มต้นด้วยวิธีการศึกษาแบบองค์รวมและรอบด้าน เพื่อทำความเข้าใจกับประเพณี วิถีชีวิต ความเชื่อ และพิธีกรรม ตลอดจนรวมถึงวิธีการใช้เหตุผลในลักษณะที่แตกต่างไปจากวิถีคิดแบบที่เราคุ้นเคย และเข้าใจ การศึกษาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยาทางชาติพันธุ์ของชนกลุ่มต่างๆ ในเขตภาคเหนือตอนบน พบว่ากลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มมีการตีความเข้าใจสภาพแวดล้อมที่มีอยู่รอบตัวอย่างลึกซึ้ง ความเข้าใจเหล่านี้สะท้อนออกมาอย่างชัดเจนในองค์ความรู้ของท้องถิ่น ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างคน ธรรมชาติ และอำนาจที่มองไม่เห็น เพื่อตอบสนองความมั่นคงทางด้านจิตใจให้กับกลุ่มของตนเอง การตอบสนองความมั่นคงทางด้านจิตใจการของกลุ่มชาติพันธุ์ ไม่ว่าจะมนุษย์จะคิดอะไร เหตุปัจจัยที่มากระตุ้นความคิดก็มาจากความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทั้งสิ้น ขณะเดียวกันสังคมวิทยาเป็นวิชาที่ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์ และปรากฏการณ์ทางสังคมทั้งนี้รวมถึงขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมอันเป็นพื้นฐานความคิดบนพื้นฐานของความเชื่อ ซึ่งข้อมูลทางวัฒนธรรมของสังคมยังคงต้องอาศัยการศึกษาตามแนวคิดทางคติชนวิทยา เนื่องจากมีเนื้อหาที่

สัมพันธ์จนบางครั้งแยกจากกันไม่ออก กล่าวคือ “คติชนวิทยา” คือ กระจกส่องสังคม ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ 3 ประการ คือ ความคิด การกระทำ และผลของการกระทำ เป็นการสะท้อนสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมได้อย่างชัดเจนในรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามบริบทเงื่อนไขสิ่งแวดล้อมที่กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ และเมื่อได้รับการยอมรับปฏิบัติตามกันเป็นรูปแบบเดียวกันจนเป็นพฤติกรรมที่เรียกว่า “วิถีวัฒนธรรม” ภายใต้ อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ (นิยพวรรณ (พลวัฒน์) วรรณศิริ, 2550 :16; ยศ สันตสมบัติ และคณะผู้วิจัย, 2547 :1-28)

สำหรับความหมายของคำว่า “ม้ง” แม้ในสามัญสำนึกของม้งทั่วไปจะไม่ได้แปลว่าอะไรเลยก็ตาม แต่ภายหลังก็มีนักวิชาการบางท่านก็พยายามให้ความหมายกับคำดังกล่าวว่าหมายถึง “อิสระ” หรือ “อิสระชน” (Yang Dao 1993, Sucheng Chan 1994) แต่ความหมายดังกล่าวก็ถูกตั้งคำถามและถกเถียงกันอยู่ เพราะประวัติศาสตร์ชีวิตม้งที่ผ่านมา ม้งหาได้ดำรงอยู่อย่างอิสระอย่างปราศจากการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มวัฒนธรรมกระแสอื่น ๆ เรื่องเล่า ภาษา และวัฒนธรรมล้วนแล้วได้รับอิทธิพลจากกลุ่มสังคมกระแสหลักทั้งสิ้น และที่สำคัญมีการลุกขึ้นต่อสู้กับกลุ่มอำนาจกระแสหลักตลอดประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา Lamont H. Thao (2000) จึงเห็นว่า คำว่าม้งจึงไม่อาจแปลว่าอิสระชนได้ เพราะเอาเข้าจริงแล้ว มันเป็นเพียงชื่อชาติพันธุ์ที่หมายถึงคนม้งเช่นเดียวกันกับคนในชาติอื่น ๆ ที่ถูกเรียกว่าคนอินเดีย คนอังกฤษ และอเมริกันโดยไม่มี ความหมายอื่นแฝงอยู่แต่อย่างใด ทว่าตามทัศนะและตามประสบการณ์ของผู้เขียนในฐานะที่เป็นม้งแล้ว เห็นว่าในบางบริบทคำดังกล่าว ก็แปลว่า “คน” หรือ Man เช่นเดียวกับชื่อชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่มีก็จะตั้งชื่อของตนเองว่าเป็น มนุษย์หรือคน เช่น “มานิ” แปลว่า “มนุษย์/คน” ปกาเกอญอ ก็แปลว่าคน และมลาบรี ก็มี ความหมายว่าคน เป็นต้น (ศุภย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2547 : 32-34)

การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ถือเป็นความคิดสากลของมวลมนุษยชาติ โดยเฉพาะชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศ ต้องพยายามหาทุกศัลบายในการแสดงออก เพื่อสร้าง อัตลักษณ์ และเอกลักษณ์ของตนเอง ให้เกิดการยอมรับอย่างเป็นสากล โดยใช้วิธีการทางคติชนวิทยามาเป็นแนวทางพื้นฐานในการออกกฎเกณฑ์ และกฎจารีตเข้ามาควบคุมพฤติกรรมของคน และเข้าใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ อันได้แก่ ดิน น้ำ ต้นไม้ และสัตว์ เป็นความสัมพันธ์อย่างมีดุลยภาพระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว เพราะมนุษย์มิใช่เจ้าของที่จะสามารถครอบครองได้แต่เพียงผู้เดียว มนุษย์เป็นเพียงผู้ร่วมใช้นั้น จึงต้องรู้จักใช้ด้วยความเคารพ ตอบแทนบุญคุณด้วยการใช้อย่างเหมาะสม และเพียงพอต่อการยังชีพ รู้จักรักษาสมดุลและไม่ทำลาย เพื่อให้ธรรมชาติคงอยู่กับตนเองตลอดไป และความเชื่อเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับวิถีการผลิตของชุมชน บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง และสามารถผลิตปัจจัยสี่ที่ทำได้เองจากผืนป่า เป็นรูปแบบทางเศรษฐกิจที่ฝังตัวอยู่ในวิถีวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง กล่าวคือ การบริโภคด้วยความอ่อนน้อม รู้คุณค่า มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สอดคล้องกับแนวคิดหลักของนักคิดสำนักหน้าที่นิยม เชื่อว่า ขนบธรรมเนียม หรือลักษณะทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนในสังคมล้วนมีความหมาย และหน้าที่ทั้งสิ้น ไม่ว่าใครจะมองเป็นเรื่องแปลกก็ตาม พิธีกรรมของมนุษย์ที่เกิดจากความคิดและจินตนาการต่าง ๆ ล้วนต้องมีเหตุผลที่สร้างสรรค์ทำให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้น คนในสังคมนั้นย่อมเข้าใจและรับรู้ ว่า สิ่ง

ตนเองและสมาชิกในสังคมกระทำหรือประพฤติปฏิบัติที่มีความหมายและมีบทบาทหน้าที่ อย่างไรก็ตามการที่พิธีกรรมมักมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ “ตำนาน” อาจกล่าวได้ว่า สมาชิกในสังคมใช้เรื่องเล่าประเภทตำนานในการอธิบายเหตุผล และที่มาในการประกอบพิธีกรรม ตำนานจึงเป็นส่วนที่เป็นนามธรรมในขณะที่พิธีกรรมเป็นส่วนที่เป็นรูปธรรม ที่สามารถนำมาสร้างอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ให้กับกลุ่มตนเอง ซึ่งเกี่ยวกับวิถีปฏิบัติและหรือเมื่ออยู่ในสภาวะวิกฤติ อันเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เพื่อขอร้องให้อำนาจ ที่มองไม่เห็น เข้ามาช่วยเหลือในสิ่งที่ตนเองไม่มั่นใจ แล้วนำมาเป็นกลยุทธ์การเชื่อมประสานถึงพฤติกรรมของมนุษย์ในกลุ่มสังคม ตามสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างเป็นพลวัต (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2551 :16 ; ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2546 : 119 ; ภาณุเดช เกิดมะลิ, 2552 : 29 ; ยศ สันตสมบัติ, 2551 : 26-27 และ ศิริพร ณ ถลาง, 2557 : 364-365)

จากเหตุผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาวิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมของชุมชนมั่งพื้นที่จังหวัดตาก กล่าวคือ วิถีชีวิตทางด้านวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดค่านิยมของสังคม และระบบสังคมเป็นตัวกำหนดวิถีวัฒนธรรม มีการผลิตซ้ำ ปรับเปลี่ยน หรือสร้างอุดมการณ์อำนาจขึ้นมาใหม่ ในบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ต้องเผชิญกับประสบการณ์ทางสังคมอย่างจำเพาะเจาะจงท่ามกลางสภาวะขัดแย้ง ดังนั้น วัฒนธรรมเปรียบเสมือนรากเหง้าดั้งเดิม และเป็นกลยุทธ์การควบคุมพฤติกรรมการปรับตัวของมนุษย์ให้ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบบนชุดความรู้ที่เกิดจาก “ตำนาน” ซึ่งปรากฏออกมาในรูปการเล่าขานจากรุ่นสู่รุ่นที่สื่อออกมาให้เห็นถึงความรัก ความห่วงหา ความผูกพัน ความยำเกรง และความศรัทธา ตลอดจนรวมถึงความเชื่อในเรื่องของดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ (เชื้อแบบดั้งเดิม) โดยมุ่งอธิบายระบบสังคมและการทำหน้าที่พื้นฐาน ซึ่งจะทำให้เข้าใจโลกต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์มั่ง อันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาหลักสังคมวิทยา ซึ่งนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และเชิงปฏิบัติการในระดับพื้นที่ให้สอดคล้องกับความเป็น พหุวัฒนธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมของชุมชนมั่ง พื้นที่จังหวัดตาก
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาวิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมของชุมชนมั่ง พื้นที่จังหวัดตาก

วิธีดำเนินการวิจัย

ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า สู่ “ตำนาน” ในวิถีวัฒนธรรมชุมชนมั่ง คณะผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอน มีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาวิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมของชุมชนมั่ง พื้นที่จังหวัดตาก เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน (Community Education Participation : CEP)

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ คนในชุมชนมั่ง พื้นที่จังหวัดตาก บุคคลผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้นำด้านจิตวิญญาณ และปราชญ์ จำนวน 9 คน แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่ยินดีและเต็มใจให้ข้อมูล

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

2.1 แบบสัมภาษณ์

2.2 การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Observation)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า สู่ “ตำนาน” ในวิถีวัฒนธรรมชุมชนม้ง โดยปราชญ์ชุมชนม้ง นำเสนอต่อผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ (คติชนวิทยา) และทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาวิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมของชุมชนม้ง พื้นที่จังหวัดตาก

1. อธิบายศึกษาแนวทางการพัฒนาวิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมของชุมชนม้ง พื้นที่จังหวัดตาก โดยใช้เทคนิค ระบบสังคมและหน้าที่พื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่ 1) การปรับตัว (Adaptation) 2) การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) 3) การบูรณาการ (Integration) และ 4) การรักษาแบบแผน (Latency หรือ Pattern Maintenance) (สุภางค์ จันทวานิช, 2552 : 165-167)

2. การตรวจสอบผลการวิเคราะห์ ข้อมูลด้านเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ด้านหลักสังคมวิทยา จำนวน 3 คน ตรวจสอบ เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ (ขั้นตอนที่ 1)

3. การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

ผลการวิจัย

แนวทางการพัฒนาวิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมของชุมชนม้ง พื้นที่จังหวัดตาก ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1. ศึกษาวิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมของชุมชนม้ง พื้นที่จังหวัดตาก พบว่า ประวัติศาสตร์กำเนิดและเส้นทางอพยพเข้าสู่ประเทศไทย ตามประวัติศาสตร์จีน ชนชาติเหมียว มีความสัมพันธ์กับ “ซานเหมียว” และ “หนานหนาน” ในยุคศึกดาบรพ คือ ตั้งแต่ประมาณ 5,000 ปีก่อน นักประวัติศาสตร์จีนสันนิษฐานว่า บรรพบุรุษชาวเหมียวหรือม้งน่าจะมาจากชนเผ่าที่เรียกตัวเองว่า “จิ่วลี่” ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ราบภาคตะวันออกของจีน บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ เหลือง และแม่น้ำแยงซี โดยมีจิ่วลี่ (Chi You/Txiv Wawg) เป็นหัวหน้า แต่จิ่วลี่ถูกหวังตี้ (Huang Di) ผู้นำสัมพันธมิตรชนเผ่าอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเข้าใจกันในปัจจุบันว่าเป็นบรรพบุรุษของคนจีน นำกองกำลังมาจากตอนบนของลุ่มน้ำเหลือง เข้าโจมตีและเข้าครอบครองพื้นที่ดังกล่าว จากนั้นชาวเหมียวหรือม้งจึงอพยพลงทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ เข้าสู่บริเวณทะเลสาบตั้งถิ่น (Dong Ting) ของรัฐหยุนนานในที่สุด

ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า สู่ “ตำนาน” ในวิถีวัฒนธรรมชุมชนม้ง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อแบบดั้งเดิม กล่าวคือ คนม้งมีความเชื่อในเรื่องของวิญญาณบรรพบุรุษ (ผี) ที่สิงสถิตอยู่ภายในบ้านเรือน เป็นผีประจำตระกูล จำนวน 5 ตน ได้แก่ ผีสือกั้ง ผีเสากลางบ้าน ผีประตูหน้า

บ้าน ผีเตาไฟเล็กและผีเตาไฟใหญ่ เพื่อปกป้องรักษา คุ่มครอง ดูแลคนในชุมชนและคนในครอบครัว ให้มีความสุข มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยอาหาร และสัตว์เลี้ยง ตลอดจนรวมถึงความปลอดภัยจากภัยอันตราย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ผีเสื้อก้าง (xwm kab) จะอาศัยอยู่บริเวณฝ้ายบ้านด้านที่อยู่ตรงข้ามกับประตูทางออก ลักษณะทั่วไปจะเป็นกระดาษเงินกระดาษทองสีเหลืองจัตุรัสขนาดไม่เกิน 12 นิ้ว จะมีขนไก่ติดอยู่บนกระดาษ เป็นตัวแทนวิญญาณบรรพบุรุษที่ถูกเชิญมาประจำบ้าน และมีหิ้งสำหรับวางเครื่องบูชา เป็นผีที่ ช่วยปกป้องรักษาสมาชิกในครัวเรือนให้มีความสุข อยู่ดีกินดี ช่วยลดบันดาลให้ทรัพย์สินต่างๆ เข้ามาภายในบ้าน

1.2 ผีเสากลางบ้าน (ncij daab) จะตั้งอยู่กลางบ้าน มีลักษณะเป็นเสาสี่เหลี่ยมหรือกลมมีความคงทน คนมั่งเชื่อกันว่าเป็นสัญลักษณ์ของ “เสาเอกของบ้าน” ช่วงของการประกอบพิธีกรรมวันขึ้นปีใหม่ เจ้าของบ้านจะทำการบูชาด้วยกระดาษขาวเจาะรู ซึ่งจะต้องเปลี่ยนทุกปี เปรียบเสมือนการให้เงินทอง เพื่อเป็นการตอบแทนที่วิญญาณของพ่อมาปกป้องคุ้มครองลูกหลานทุกคนที่อาศัยอยู่ในบ้าน

1.3 ผีประตูหน้าบ้าน (khov rooj tas) จะสิงสถิตอยู่ที่บานประตูหลักของบ้านเท่านั้น เพื่อคอยคุ้มครองดูแลมิให้สิ่งไม่ดีเข้ามาภายในบ้านได้ และช่วยป้องกันเงินทองไหลออกจากบ้าน และนอกจากนี้แล้ว การประกอบพิธีกรรมใดๆ ต้องกราบไหว้ขออนุญาตผีประตูหน้าบ้านก่อน จึงจะเริ่มพิธีกรรมอื่นๆ ภายในบ้านได้ จากคำบอกเล่าที่ว่า

1.4 ผีเตาไฟเล็ก (dab ghov cub) จะอาศัยอยู่บริเวณพื้นดินที่ตั้งเตาไฟสำหรับหุงหาอาหาร และจะอยู่บริเวณประตูหน้าบ้านเมื่อเดินเข้าไปแล้วจะอยู่ทางขวามือ เป็นเตาสำหรับเป็นที่หุงหาอาหารเลี้ยงในครัวเรือน หรือกล่าวอีกในหนึ่ง คือ เป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ สุขภาพร่างกายแข็งแรง ไม่เจ็บ ไม่จน มีกินตลอด จะต้องหมั่นดูแลรักษาความสะอาดอยู่เสมอ

1.5 ผีเตาไฟใหญ่ (dab ghov txug) จะตั้งอยู่บริเวณพื้นดินเป็นที่ตั้งของเตาไฟขนาดใหญ่ สำหรับทำอาหารเลี้ยงสัตว์ เป็นสัญลักษณ์แทนความอุดมสมบูรณ์ในสัตว์เลี้ยง ได้แก่ หมู และไก่ เพื่อจะได้มีสัตว์เหล่านี้ไว้เพียงพอสำหรับการประกอบอาหาร และเพียงพอสำหรับใช้ประกอบพิธีกรรมมิให้ขาดแคลน

2. แนวทางการพัฒนาวิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมของชุมชนมั่ง พื้นที่จังหวัดตาก มีรายละเอียด ดังนี้

2.1 แนวทางการปรับตัว พบว่า ความเชื่อแบบดั้งเดิมในเรื่องของอำนาจเหนือธรรมชาติ วิญญาณ (ภาพอดีต) คือ เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการความสัมพันธ์ โดยระบบอาวุโสของสายตระกูลแก่ (ชายเป็นใหญ่) บนพื้นฐานของความเชื่อในเรื่องของวิญญาณบรรพบุรุษ ผ่านเรื่องการนำเสนอแบบทำให้เห็นและแสดงให้ดู จากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง ส่งผลต่อการประกอบพิธีกรรม เชื่อมโยงเข้ากับระบบผลิต ระบบคุณค่า และระบบความสัมพันธ์ ที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ สู่ “ตำนาน” ในวิถีวัฒนธรรมได้อย่างเป็นองค์รวม

2.2 แนวทางการบรรลุเป้าหมาย พบว่า ระบบผลิตที่เป็นพิธีกรรมระดับครอบครัว ได้แก่ พิธีกินข้าวใหม่ มีความเกี่ยวข้องกับความกตัญญูตเวที คือ จะมีการเซ่นไหว้ วิญญาณบรรพบุรุษ (ผีเสื้อกั้ง) ให้มาก่อนหน้านั้น สมาชิกของครอบครัวก็จะมากินข้าวร่วมกัน เป็นความผูกพันของกลุ่มเครือญาติ ส่งผลต่อถึงระบบคุณค่า ในการประกอบพิธี “ตุ๋ ซู๋” (tus xub) เป็นพิธีกรรมในระดับสายสกุลแซ่ คือ ยุทธวิธีการสร้างสำนึกร่วมของความเป็นสายสกุลแซ่เดียวกัน มีผีบรรพบุรุษร่วมกัน เป็นพลังแห่งสายใยของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ทุกคนจะต้องช่วยกันฟันฝ่าอุปสรรคร่วมกัน ในความเป็นพี่เป็นน้อง เป็นกลุ่มเครือญาติ ที่คนม้งทุกคนจะต้องช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน สุดท้าย คือ ระบบความสัมพันธ์ พิธีบำเพ็ญกุศลศพ มีการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อแบบดั้งเดิม ที่สอดแทรกไปด้วยความกตัญญูต่อวิญญาณบรรพบุรุษ และรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์

2.3 แนวทางบูรณาการ พบว่า ชุมชนได้ร้อยเรียงเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ สู “ตำนาน” ที่ให้คนม้ง ทุกสายสกุลแซ่ ต้องประกอบพิธีกรรมซึ่ง เกี่ยวข้องกับระบบผลิต ระบบคุณค่า และระบบความสัมพันธ์ มากำหนดเป็นอัตลักษณ์ ในสายสัมพันธ์ซึ่งปรากฏออกมาในรูปของการจัดงานปีใหม่ม้ง มีการเล่นที่แสดงออกถึงความรัก ความสามัคคี ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติศาสตร์ มีวิถีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม พร้อมกับเปิดพื้นที่ทางสังคมให้กับตนเองได้มีที่ยืน ณ อำเภอพบพระ จังหวัดตาก ได้อย่างสง่างาม

2.4 แนวทางการรักษาแบบแผน ชุมชนได้นำเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ สู “ตำนาน” เรื่อง แก้วหมึกกับเจ้าหนู (Nhauj Mim, Nraug Nus) สองพี่น้องแต่งงานกัน เมื่อลูกที่เกิดออกมาจะไม่มีความเป็นมนุษย์ คือ ไม่มีใบหน้า ไม่มีแขน และไม่มีขา แต่เป็นรูปทรงกลมเหมือนลูกโป่งที่อ่อนปวกเปียก กลิ้งไป กลิ้งมาเท่านั้น ขึ้นมาเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมที่สำคัญ คือ ห้ามแต่งงานในตระกูลแซ่เดียวกันอย่างเด็ดขาด จะทำให้ชีวิตคู่ไม่มีความสุข อยู่อย่างลำบาก ถึงจะอยู่ต่างที่ ต่างถิ่นกันก็ตาม ให้ถือเสมือนเป็นพี่เป็นน้องร่วมสายเลือดพ่อแม่เดียวกัน และพิธีบำเพ็ญกุศลศพ ที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ ในเรื่องของการแต่งกายให้กับผู้ที่เสียชีวิต เพื่อที่จะได้เดินทางไปหาบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปก่อนหน้าแล้ว และพิธีการฆ่าวัว เพื่อให้เป็นต้นทุนสำหรับผู้ที่เสียชีวิตนำไปใช้ในภพภูมิหน้า ที่แสดงออกถึงความรัก และความกตัญญูตเวที

สรุป แนวทางการพัฒนาวิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมของชุมชนม้ง พื้นที่จังหวัดตาก พบว่า ระบบสังคมที่ให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ที่เกิดจากสำนึกร่วมทางประวัติศาสตร์ที่มีผีบรรพบุรุษร่วมกัน มาเป็นกลไกการกำหนดอัตลักษณ์ของคนม้ง และเราเรียกสิ่งนี้ว่า “หน้าที่” และเมื่อพิจารณาหน้าที่พื้นฐาน จะมีการอธิบายถึงสายใยแห่งความสัมพันธ์ของคนม้ง ได้อย่างเป็นระบบ เพื่อประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบผลิต ระบบคุณค่า และระบบความสัมพันธ์ พร้อมกับการส่งทอดมรดกทางสังคมและวัฒนธรรมให้กับคนม้งรุ่นอนาคต ที่เกิดจากการกระทำ (ปฏิบัติให้เห็น) ได้อย่างลงตัวบนพื้นที่อำเภอพบพระ จังหวัดตาก ซึ่งปรากฏออกมาในรูปของอัตลักษณ์และเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม

อภิปรายผล

ประวัติศาสตร์วิถีจารีตมั่ง จะวางอยู่บนพื้นฐานความเชื่อแบบดั้งเดิม มีการจัดความสัมพันธ์โดยระบบอาวุโส มีประเพณีอันดีงามที่เชื่อมโยงเข้ากับระบบผลิต ระบบคุณค่า และระบบความสัมพันธ์ อย่างเป็นองค์รวม ที่สามารถนำมาถักทอสายสัมพันธ์ของสายสกุลแซ่บนพื้นฐานของความรัก และความผูกพันของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์มั่ง อันมีขอบเขตที่ครอบคลุมต่อปรากฏการณ์ด้านอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ ให้อยู่ในกรอบแห่ง “จารีตมั่ง” และ “จารีตมั่ง” คือ กฎหมายศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งจะปรากฏออกมาในรูปของความเชื่อแบบดั้งเดิมผ่าน “ตำนาน” สอดคล้องกับ ศิริพร ณ ถลาง, (2559 : คำนำ) กล่าวว่า การสืบทอดวัฒนธรรม และสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ถือเป็นความคิดสากลของมวลมนุษยชาติ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในแต่ละประเทศต้องพยายามหาวิถีหรือกุศโลบายในเรื่องการแสดงออก เพื่อประกาศและสืบทอดอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ของตนเองให้คงอยู่

คนมั่งได้นำอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ มากำหนดเป็นวิถีปฏิบัติ พร้อมกับการปรับตัวให้สอดคล้องกับพื้นที่ใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับระบบสังคม ที่เกี่ยวข้องกับระบบผลิต ระบบคุณค่า และระบบความสัมพันธ์ พร้อมกับการส่งทอดมรดกวิถีวัฒนธรรมให้กับคนมั่ง รุ่นอนาคตได้ด้วยวิธีการทำให้ดูและแสดงให้เห็น ซึ่งปรากฏออกมาในรูปของอัตลักษณ์ สอดคล้องกับ ศิริพร ณ ถลาง, (2557 : 366, 377-378) กล่าวว่า เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์วิถีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม จะเกี่ยวข้องกับผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่ทำให้ “มนุษย์” ต้องประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีดำรงอยู่ เพื่อใช้ในการสร้างขวัญ กำลังใจ พร้อมกับรักษาสมดุลทางด้านจิตใจ และประวัติศาสตร์วิถีชุมชน คือ กระบวนการเปิดพื้นที่ทางสังคมให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ของตนได้มีที่ยืน สอดคล้องกับจุฑาพรรณ (จามจุรี) ผดุงชีวิต, (2551 : 60) กล่าวถึงหน้าที่ของประวัติศาสตร์สามารถนำมาอธิบายว่า “เราคือใคร บรรพบุรุษของเราเป็นใคร” มีการอธิบายถึงสถานการณ์ และสถานภาพของคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมที่สูงต่ำ ไม่เท่ากันเพราะเหตุใด รวมไปถึงบทบาทในฐานะที่เป็น “บทบัญญัติ” แนวทางในการประกอบอาชีพต่างๆ ของแต่ละกลุ่มชนที่แตกต่างกัน มนุษย์จำเป็นต้องมีการเรียนรู้ผ่านการรับรู้ จึงมีรูปแบบการรับรู้ และวัฒนธรรมเป็นตัวทำให้เกิดความหมาย โดยส่งผ่านประสบการณ์ของบรรพบุรุษ ขึ้นอยู่กับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

วิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมของชุมชนมั่ง พื้นที่จังหวัดตาก เป็นเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับบอภินิหาร และหรืออานุภาพของวิญญาณบรรพบุรุษ ที่คนรุ่นอดีตพยายาม “สื่อ” ความเชื่อแบบดั้งเดิม ให้เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมเพื่อธำรงไว้ซึ่งแบบแผนวิถีวัฒนธรรมชุมชนมั่ง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เปรียบเสมือนรากเหง้าดั้งเดิม เป็นกลยุทธ์ในการควบคุมพฤติกรรมให้มนุษย์ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบ

แนวทางการพัฒนาวิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมของชุมชนม้ง พื้นที่จังหวัดตาก ใช้วิถีชีวิตทางด้านวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดค่านิยมของสังคม และระบบสังคมเป็นตัวกำหนดวิถีวัฒนธรรม มีการผลิตซ้ำ ปรับเปลี่ยน หรือสร้างอุดมการณ์อำนาจขึ้นมาใหม่ในบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงไกร เกิดศิริ. (2551). *ชุมชนกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ : อุษาคเนย์.
- คณะกรรมการวิชามนุษย์กับสังคม ศูนย์วิชาบูรณาการ หมวตวิชาศึกษาทั่วไป. (2559). *มนุษย์กับสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จุฑาพรรธ (จามจุรี) ผดุงชีวิต. (2551). *วัฒนธรรม การสื่อสารและอัตลักษณ์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิยพรรณ (พลวัฒน์) วรรณศิริ. (2550). *มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ : ธนาเพรส.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (บรรณาธิการ). (2546). *อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ*. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ภาณุเดช เกิดมะลิ. (บรรณาธิการ). (2552). *วิถีแจ่มจ่อมป่า รักษาผืนป่าตะวันตก*. กรุงเทพฯ:ทีคิวพี.
- เมตตาตา (กฤตวิทย์) วิวัฒนานุกุล. (2559). *การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยิ่งยง เทาประเสริฐ. (บรรณาธิการ). (2549). *ตำราการแพทย์และสมุนไพร*. เชียงราย : วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- ยศ สันตสมบัติ. (2547). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยศ สันตสมบัติ (2551). *อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (องค์การมหาชน).
- ศิริพร ณ ถลาง. (2557). *ทฤษฎีคิดชนวิทยา : วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วสันต์ ปัญญาแก้ว. (บรรณาธิการ). (2559). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมวิทยา*. เชียงใหม่ : วนิดาการพิมพ์.
- ศิริพร ณ ถลาง. (บรรณาธิการ). (2559). *มองคติชน เห็นตัวตน ชาติพันธุ์*. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (องค์การมหาชน). (2547). *วาทกรรมอัตลักษณ์*. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์.
- สุขเกษม ขุนทอง. (2561). *แนวทางการป้องกันพฤติกรรมกระเสยสารเสพติดบนฐานจารีตมั่งแบบมีส่วนร่วมของนักเรียนโรงเรียนบ้านเจดีย์โคะ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2552). *ทฤษฎีสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

